

XXX Premis Baldiri Reixac
1979-2008

Fundació Lluís Carulla

Quan el nom fa la cosa:
30 anys dels Baldiri Reixac
per Joaquim Arenas i Sampera
Pàg. 7

Un somni i un compromís ètic
per Josep González-Agàpito
Pàg. 23

Als trenta anys
dels Premis Baldiri Reixac
per Joan Triadú
Pàg. 35

LUMINE

COLES

MESTRES

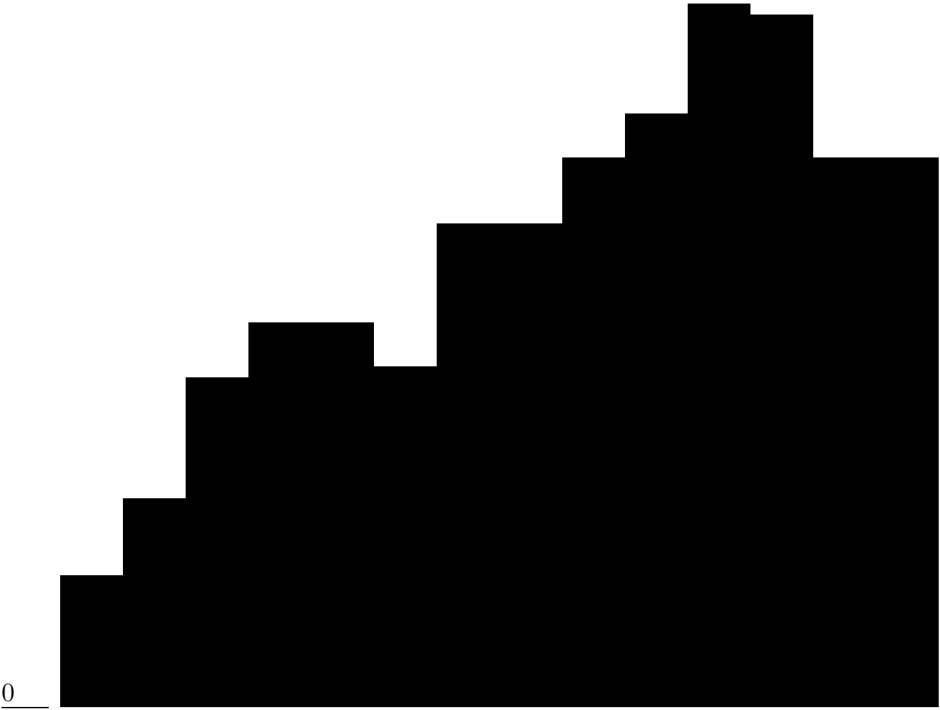
Premis Baldiri Reixac

Premiats per cursos

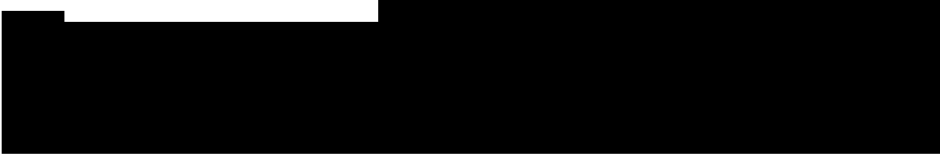
78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91
79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92

Alumnes

75

92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06
93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07

Quan el nom fa la cosa:
30 anys dels Baldiri Reixac

Joaquim Arenas i Sampera
President del Comitè Organitzador
dels Premis Baldiri Reixac

Ja tres vegades deu cops en el món han florit les Nadesles... Des d'aquell any de la setantena que, per primera vegada, es convocaven escoles i alumnes a participar en els Premis Baldiri Reixac.

Calia proclamar aquesta efemèride amb un bri de solemnitat feta lletra. És el que hem pretès amb les primeres línies. Perquè, per a l'escola i la pedagogia de Catalunya, la convocatòria dels Reixac constitueix una persistent i exemplar voluntat de promoure el model educatiu genuí: l'escola catalana en llengua, continguts i actituds cíviques vers la catalanitat reconeixent-ne l'excel·lència basada en la catalanitat i la qualitat com un binomi indefugible, i també les bones pràctiques escolars concretades en treballs dels alumnes o en teories i propostes didàctiques elaborades per mestres i professors. Tot plegat esdevé exponent d'un afaïonar, dia rere dia, l'arquetipus d'una educació pròpia i arrelada al servei del nostre poble i que mira vers el futur amb convicció i esperança.

La perspectiva que ofereix aquesta institució quant a l'àmbit docent al llarg de trenta anys és, també, la del servei a la pedagogia en divulgar el nom de Baldiri Reixac, i en conseqüència, la personalitat científica i l'obra d'aquell rector mestre i pedagog.

La memòria de Baldiri Reixac perdurà de forma molt activa al llarg de més d'un segle després de la seva mort, el 1781, a causa de les més de dotze edicions que es varen fer del seu llibre, *Instruccions per l'ensenyança de minyons*, tot i constatar que no eren temps políticament propicis per posar a la pràctica els preceptes reixaquians.

I, com una nova baga en la sòlida cadena que enllaça voluntats per a la continuïtat en el temps d'un pensament i d'un exercici educatiu de caràcter català, es fa sentir el 1898 una nova embranzida de valoració de l'ideari de Reixac, quan un altre mestre, Francesc Flos i Calcat, funda l'Escola Sant Jordi a Barcelona, la primera escola catalana de la Renaixença que assumeix amb plenitud la filosofia i els ideals descrits a *Instruccions*.

Al llarg del segle XX, l'obra de Baldiri Reixac és reconeguda i estimada, si més no en els sectors escolars que maldaven per a la generalització d'una escola del país amb configuració pròpia, catalana i actualitzada. Una mostra d'aquesta situació de valoració reixaquiana la trobem en l'homenatge que l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, fundada pel mateix Flos, va retre al nostre rector mestre l'any 1923.

«La Protectora», denominació popular d'aquesta associació, va reeditar el primer volum d'*Instruccions* en aquest escaient. Els anys anteriors a la Guerra Civil la memòria pedagògica de Baldiri Reixac es manté amb prou força i continua com a referent de l'activitat docent en una part important del magisteri.

En els temps foscos de la dictadura del general Franco, en la qual tot el que pogués respirar catalanitat era objecte de condemna, generacions i generacions de mestres reberen una formació aliena quant als continguts i a la llengua a les Escoles Normals, en les quals eren preparats per a la docència i, d'una manera generalitzada, cap altra formació pedagògica i lliure els era assequible. De Baldiri Reixac, ningú no els en parlava.

El nom de Baldiri Reixac, i tot allò que significava i continua significant, cau en un oblit considerable en l'àmbit educatiu i pedagògic.

La cadena de continuïtat sòlida per endegar el prototipus escolar català de què parlàvem més amunt i, en concret, la memòria de l'autor d'*Instruccions* prenen una força i una volada com mai els darrers anys setanta del segle passat. La Fundació Jaume I, avui Fundació Lluís Carulla, en instaurar uns premis a la qualitat pedagògica exercida en referència al model d'escola catalana en llengua, continguts i actituds, els imposa el nom de Premis Baldiri Reixac.

Constitueix, aquesta decisió, un homenatge de gran magnitud a la pedagogia catalana en la persona de Baldiri Reixac, a la catalanitat i a la qualitat del seu pensament pedagògic, i també a l'actitud de resistència que va suposar elaborar i editar una obra d'aquelles característiques quan era vigent, aleshores, una normativa reial que imposava el castellà en tota docència i un ensenyament sense referència a les idees pedagògiques esteses per Europa en aquells moments.

En la denominació dels Premis es fa realitat d'una manera plena la versió positiva de l'adagi «El nom no fa la cosa»: en aquest cas, el nom fa la cosa plenament.

El senyor Lluís Carulla, fundador i president de la Fundació creadora dels Premis, i de tantes iniciatives benefactores per a la cultura catalana, era un gran admirador de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, fundada per Flos i Calcat, la qual, com ja s'ha indicat, va prendre per patró educatiu les idees expressades per Reixac a *Instruccions* per a l'acció de foment de noves escoles catalanes. I no és casual que també la Protectora atorgués premis a la qualitat de l'ensenyament.

Cal ressaltar que la teoria pedagògica del nostre mestre no era, els anys setanta del segle passat, com no ho és avui dia, una teoria depassada en el temps en la part més gran del seu contingut o fora del context actual, i, per tant, un conjunt de preceptes només útil als experts i estudiosos de la història de l'educació. És d'una validesa extraordinària per fornir criteris per a la nostra escola en ple segle XXI.

Un pesseig de mostra. Segons Reixac, la importància de l'educació i de la instrucció rau en formar el cos i l'esperit dels nens i dels joves fent-los homes de caràcter. Demana per als mestres una bona educació i que posseeixin unes qualitats humanes adients a la seva funció de formadors. No s'està de declarar diàfanament la catalanitat de l'escola quant a l'ús i l'estudi de la llengua catalana: «Entre totes les llengües, la que amb més perfecció deuen saber los minyons és la llengua de sa pròpia pàtria.» A més de prendre posició en relació amb la llengua pròpia, afirma que és del tot necessari l'adquisició del coneixement d'altres llengües per entendre els forasters, poder viatjar i llegir autors estrangers.

I encara, com si hagués conegut els tractats pedagògics de Joan Lluís Vives, exposa que s'ha de tenir en compte la manera de ser de cada nen i els seus interessos per poder instruir cada alumne a partir d'allò que li és més convenient. En això, es pot afirmar que Reixac esdevenia un precursor convençut del tractament de la diversitat *avant la lettre*.

Els Premis Baldiri Reixac han contribuït, doncs, de forma decisiva a la propagació i coneixença d'una personalitat i d'un esperit educatiu que es presenta com una de les monjoies més evidents, per la qualitat i la fidelitat dels seus plantejaments, en el llarg camí de recuperació de l'escola dels Països Catalans.

En la darrera part d'aquest escrit em permeto proposar la visualització imaginària d'un mapa virtual, la possibilitat d'endegar una carta geogràfica de l'àrea lingüística catalana en la qual cada població exhibís, a tall de cartell vertical, els diplomes que les escoles de cada localitat han obtingut en ser guardonades amb un Premi Baldiri Reixac, ja sigui atorgat per l'excel·lència educativa en la catalanitat del centre educatiu, ja sigui per les bones pràctiques escolars, concretades en treballs dels alumnes.

Pel que fa al Principat, constataríem una carta lingüísticopedagògica densa. No serien, però, casos aïllats, ni molt menys, la presència de rètols diploma en la resta de Països Catalans. En tot cas, d'aquests darrers, cap no deixaria d'ostentar un o més diplomes constatatadors del guardó.

Ens adonàriem, observant el mapa proposat, que els centres escolars que han rebut el premi a la globalitat de la seva tasca sobrepassen els tres centenars i mig i que els grups d'alumnes premiats per la qualitat i contingut dels treballs presentats superen amb escreix el miler.

La lectura d'aquest mapa imaginari es pot fer en diversos sentits. Proposem fer-ne aquesta lectura particular. En primer lloc, el nombre de cartells, imaginaris és clar, afirma l'aportació positiva i valuosa que ha fet la Fundació Lluís Carulla, amb la creació i persistència dels Premis, al llarg dels anys, en el reconeixement i la incentivació del model educatiu català: l'escola catalana. Segonament, es visualitza la contribució àmplia que la institució dels Baldiri Reixac ha proporcionat a la pedagogia en divulgar el nom, i amb el nom l'obra del rector, mestre i pedagog. Igualment en podem deduir que l'escola catalana, amb reconeguda solvència de qualitat, és present en totes les àrees rurals i urbanes de Catalunya i en moltes dels altres països amb els quals compartim la mateixa llengua.

Així, doncs, quan en una zona rural, amb poca o molta immigració, cada matí els mestres obren les portes de les escoles per educar i fer homes i dones per al nostre país, s'esdevé el mateix fet en l'àrea metropolitana de Barcelona i en els barris circumdants de les ciutats industrials. Tot i l'objectiu comú, les circumstàncies es presenten per als mestres sovint diferents i més dificultoses en un àmbit o en l'altre. En tot cas, el magisteri de cada escola sap, i ho podria evidenciar en el nostre mapa, que no es troba sol en la seva tasca estimable, que la catalanització del sistema, amb tota la significació de la paraula, és una obra col·lectiva i vocacional en plena realització en qualsevol indret per igualitària o diversa que sigui la seva composició social.

És prou sabut que catalanitat escolar vol dir llengua, sobretot. Llengua i pensament pedagògic han estat tot u en el servei educatiu ofert pels centres docents guardonats que han dispensat i dispensen una formació completa per fer dels nois i noies ciutadans integrats en la societat on viuen, arrelats al país i capaços d'estimar-lo i de transformar-lo amb un coneixement ampli del món que els permeti interpretar-lo. I llur projecte pedagògic ha estat donar a tots els alumnes els mateixos instruments per tal de poder desenvolupar-se amb les mateixes condicions, fent de la llengua el vincle més sensible de la cohesió social i d'integració en una mateixa comunitat. Són, al cap i a la fi, escoles catalanes, i no els cal cap qualificatiu afegit en relació amb la pluriculturalitat o el plurilingüisme, termes tan corrents avui dia. La cultura d'educació que han aplicat aquestes escoles parteix de la catalanitat del sistema. Una cultura que caldria escriure en majúscula, ja que la seva dimensió conceptual inclou qualsevol qualitat que les circumstàncies més actuals puguin demanar.

Vaig tenir el privilegi, fa més de tres decennis, d'escoltar dels llavis del mateix senyor Lluís Carulla la decisió presa per la Fundació de crear uns premis per a les escoles i el nom amb el qual es designarien: Premis Baldiri Reixac. Va ser un dimarts de la primera meitat de l'any 1976, en la reunió de la Junta Directiva d'Òmnium Cultural, als locals del CIC, a la Via Augusta de Barcelona. Els presents, la majoria prohoms benefactors de la cultura catalana, varen coincidir en la lucidesa i l'oportunitat d'aquella comesa, que avalaria i donaria força als plantejaments que la Delegació d'Ensenyament Català (DEC) d'Òmnium Cultural promovia quant a l'escola catalana en llengua, continguts i actituds per superar les tendències conduents al bilingüisme escolar més estricte de fer l'ensenyament en la llengua familiar de cada nen i en la mateixa aula.

L'aportació que durant tants anys han fet els Premis Baldiri Reixac a la consolidació d'una escola per al país no només incita a un reconeixement sincer per la tasca feta, sinó que també indueix a manifestar el desig d'una continuïtat ben perllongada al servei de l'escola i de la llengua, que és tant com dir del país mateix, en un dels aspectes més transcendents.

Joaquim Arenas i Sampera

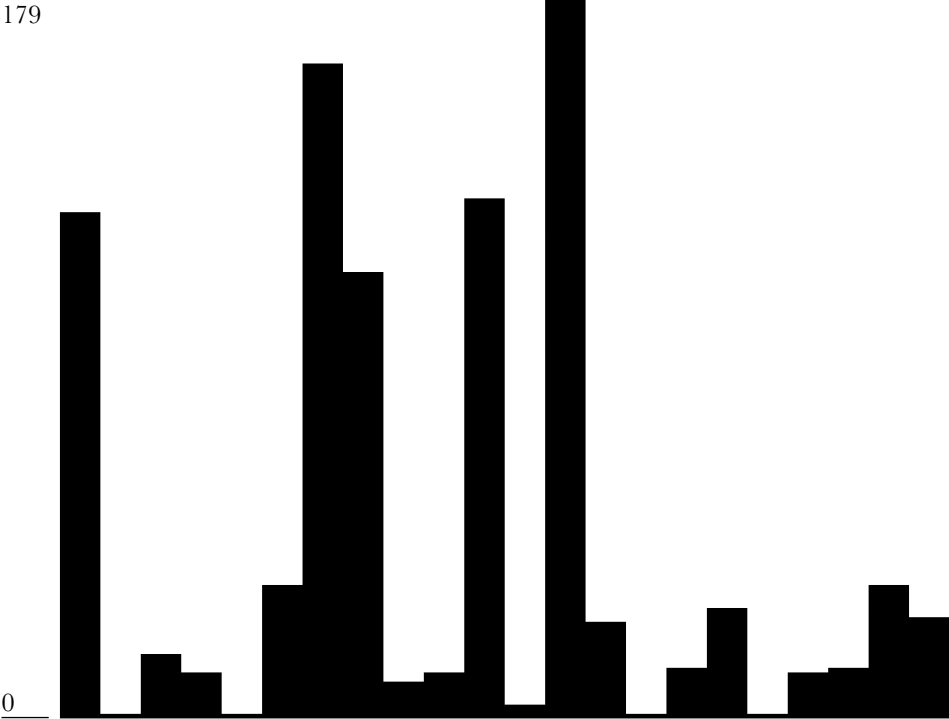

Premis Baldiri Reixac

Premiats per comarques

Alt camp
Alt Empordà
Alt Penedès
Alt Urgell
Andorra
Anoia
Bages
Baix Camp
Baix Ebre
Baix Empordà
Baix Llobregat
Baix Penedès
Barcelonès
Berguedà
Catalunya Nord
Cerdanya
Conca de Barberà
Franja de Ponent
Garraf
Garrigues
Garrotxa
Gironès

Alumnes

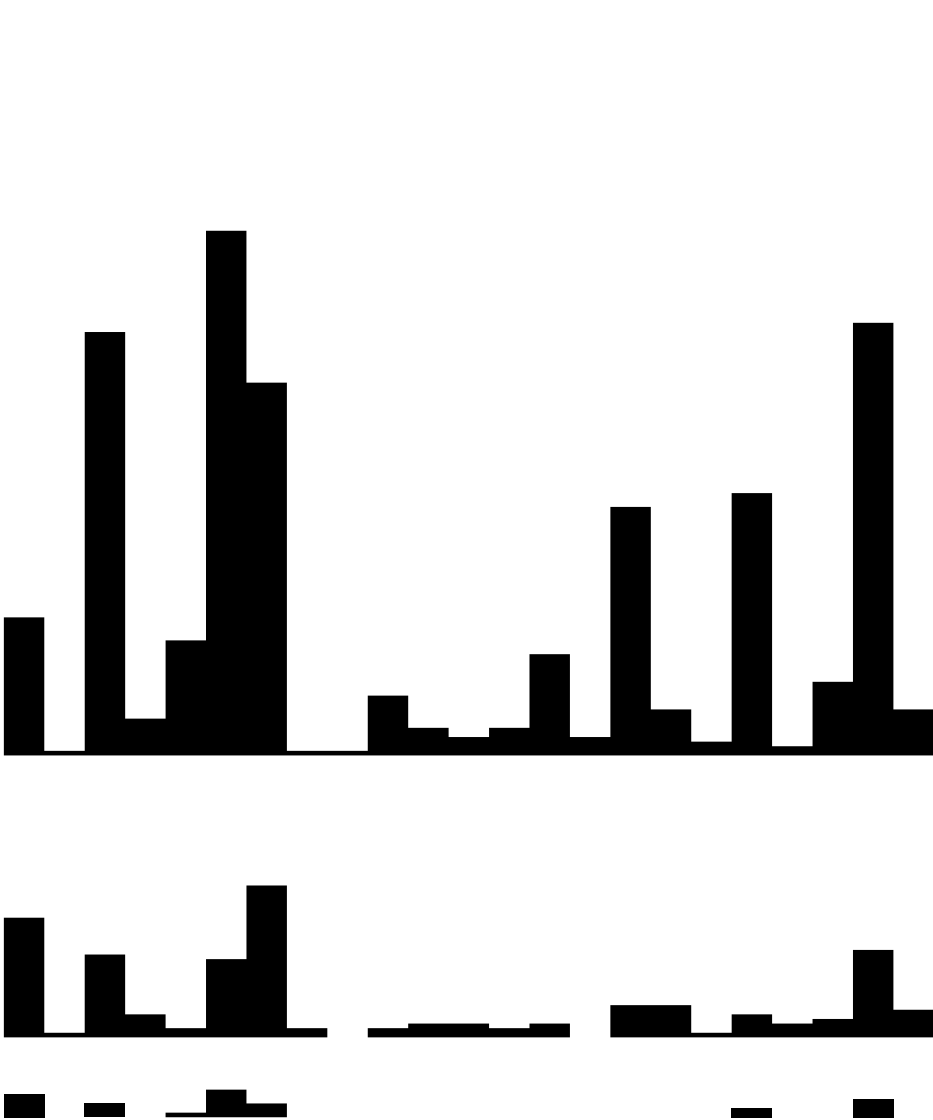
Escoles

Mestres

Illes Balears
L'Alguer
Maresme
Montsià
Noguera
Osona
País Valencià
Pallars Jussà
Pallars Sobirà
Pla de l'Estany
Pla d'Urgell
Priorat
Ribera d'Ebre
Ripollès
Segarra
Segrià
La Selva
Solsonès
Tarragonès
Terra Alta
Urgell
Vallès Occidental
Vallès Oriental

Un somni
i un compromís ètic

Josep González-Agàpito

No es poden explicar els Premis Baldiri Reixac sense el somni que hi ha darrere seu ni sense el compromís ètic que signifiquen. Al cap de trenta anys d'edicions consecutives representen un suau i petit, però persistent, plugim en la comesa comuna de preservar la nostra identitat i el nostre dret a ser.

L'existència de la llengua i la cultura catalanes no deixa de ser una sorprenent anomalia dins Europa, on les cultures minoritzades –i no minoritàries– han estat ofegades per la corresponent nacionalitat dominant en el procés de construcció de la major part d'estats-nació contemporanis sobreposats acríticament sobre les fronteres arbitràries dels estats patrimonials de l'absolutisme.

Aquest tossut manteniment del nostre dret a ser no és explicable sense l'acció continuada, i a voltes arriscada, de la societat civil.

Els Premis Baldiri Reixac són una contribució a construir un anhel, un somni: la normalització de la cultura i la llengua pròpies en els territoris de parla catalana.

Foren impulsats per un home emprenedor, Lluís Carulla, que s'anticipà al paper primordial que la societat civil té en la composició de l'estructura social d'avui. Les anomenades organitzacions no governamentals en són el vèrtex més visible i mostren la capacitat i l'eficàcia de la iniciativa social en paral·lel a l'acció de l'Administració pública.

La cultura catalana s'ha mantingut, a través de temps ben difícils, gràcies a la tasca anònima de moltes persones arreu dels nostres territoris. Lluís Carulla entenia que aquest treball en xarxa, que era present en tots els àmbits culturals i cívics i que cobria tota l'extensió de la nostra geografia, era una de les claus de volta que sostenien la llengua i la cultura catalanes malgrat la voluntat d'exterminar-les en etapes com ara el franquisme.

Tot i que en crear-se els Premis Baldiri Reixac el 1976 ens trobàvem a tocar de recuperar un cert autogovern, era prou clar que l'acció de l'Administració no supliria mai l'eficàcia i la solidesa d'aquesta tasca de voluntariat cívic. I, dins aquest, el voluntariat cívic dels mestres i les escoles és un dels més fonamentals, ja que l'educació i l'escola són uns dels agents de la vertebració i el manteniment de qualsevol comunitat.

Educació i escola són uns àmbits especialment sensibles per a aquelles cultures que, com la nostra, es troben ara mateix en contextos legals no sempre afavoridors. Fixem-nos com, en la construcció d'Europa, els estats que la conformen han cedit a la Unió elements que temps enrere eren símbols irrenunciabls i expressió de la sobirania, com ara la moneda o el comandament superior dels exèrcits, però no semblen pas disposats a cedir l'educació. No cal rellegir les pàgines ja clàssiques de Durkheim per advertir que l'educació transmet el conjunt de valors i regles d'una determinada societat i a través d'elles es perpetua i es reforça la seva homogeneïtat.

Tampoc dins Espanya no s'han cedit als governs autonòmics gaires parcel·les pel que fa a l'educació. A la pràctica s'oblida que els governs de les nacionalitats i regions sols administren el sistema educatiu de l'Estat, el qual poden escassament complementar, però no pas decidir. I, també, hem assistit al reforçament del jacobinisme a l'Estat francès, malgrat alguns avenços evidents.

En una qüestió tan determinant, doncs, la nostra societat civil no pot deixar de sentir-se fortament compromesa. D'aquest compromís ètic han nascut i s'han desplegat, durant trenta anys, aquests Premis Baldiri Reixac, destinats a estimular una escola catalana de qualitat i a fer reconeixement de l'imprescindible i positiu treball que realitzen alumnes, mestres i escoles d'arreu dels territoris de parla i cultura catalanes.

Posar els Premis sota el nom de Baldiri Reixac ja proclama la seva intencionalitat. Reixac, un rector i mestre de minyons del segle XVIII d'un petit llogaret de l'actual Pla de l'Estany, no renuncià a fer entrar a la modernitat il·lustrada els fills i les filles de la pagesia tot empenyent-la a recobrar la seva autoestima, ni abdicà de posar la seva minúscula escola rural en línia amb els avenços pedagògics coetanis, ni tampoc no relinqué de fer escola catalana en uns temps gens favorables.

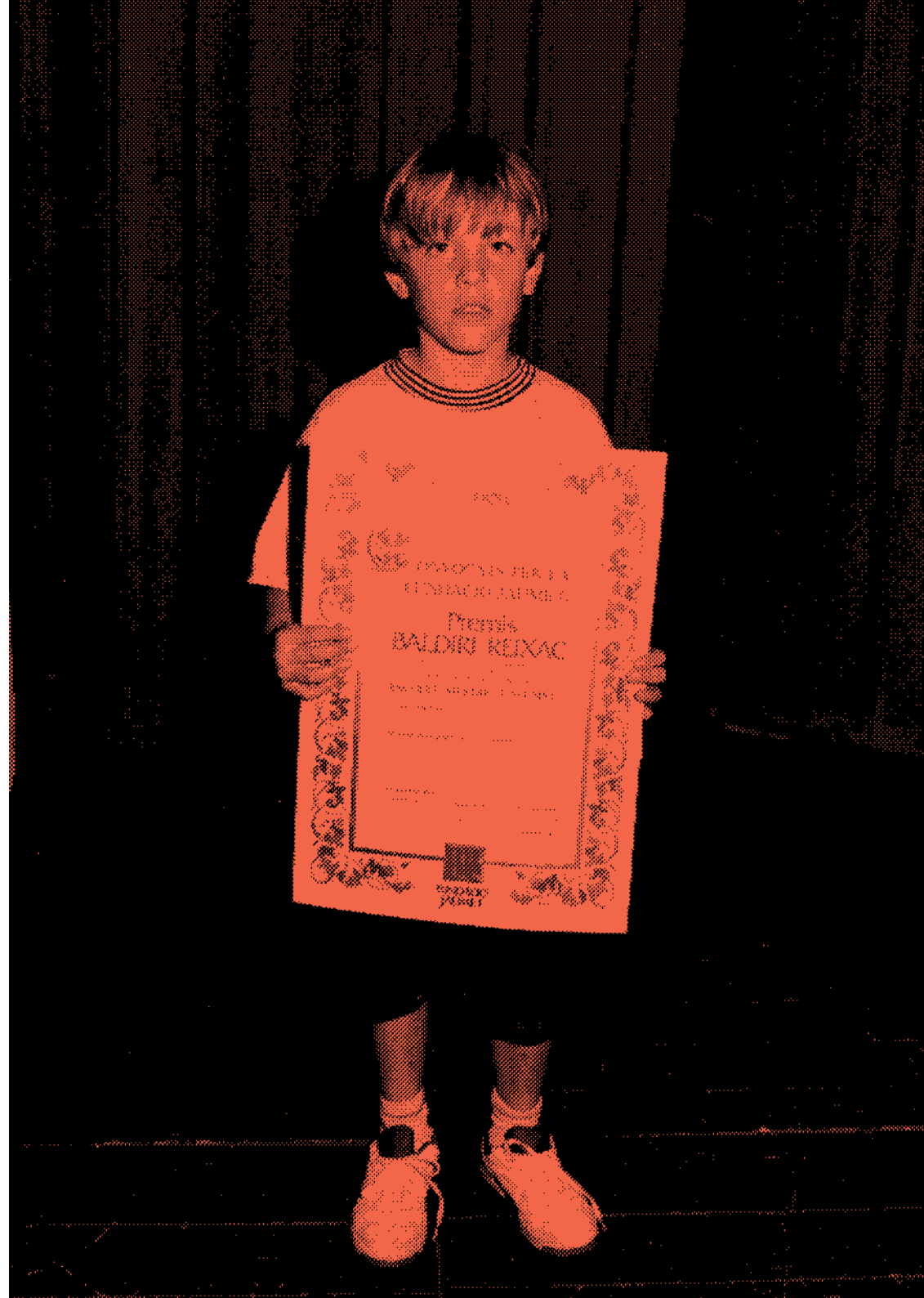
Invocar Baldiri Reixac en la transició democràtica espanyola era recordar-nos que la construcció de l'escola catalana era feina de tots i fins a la més humil contrada. En aquells anys, un gran moviment de mestres forjats a la resistència contra el franquisme emprengué una doble empresa en un context sociològic en què el franquisme havia deixat un gran pòsit. D'una banda, es tractava de contribuir, a través de l'escola, a renacionalitzar la societat després de l'acció de genocidi cultural franquista i la conseqüent dificultat per integrar la immigració, provinent de l'interior d'Espanya, en la cultura del país que els acollia. Cal recordar, per exemple, el cas de Catalunya, que havia viscut una transformació radical en dues dècades i on, el 1975, els catalans nascuts fora de Catalunya constituïen entorn del 40 % de població.¹ De les dificultats d'aquesta situació, i de les sensibilitats que despertava, en són una bona mostra l'existència de dos models contraposats d'escola catalana. Una, basada en el bilingüisme i defensada pel sector majoritari del moviment de renovació pedagògica. Una altra, defensora de la immersió en llengua catalana, amb una acollida en la llengua pròpia, com a camí de normalitat.

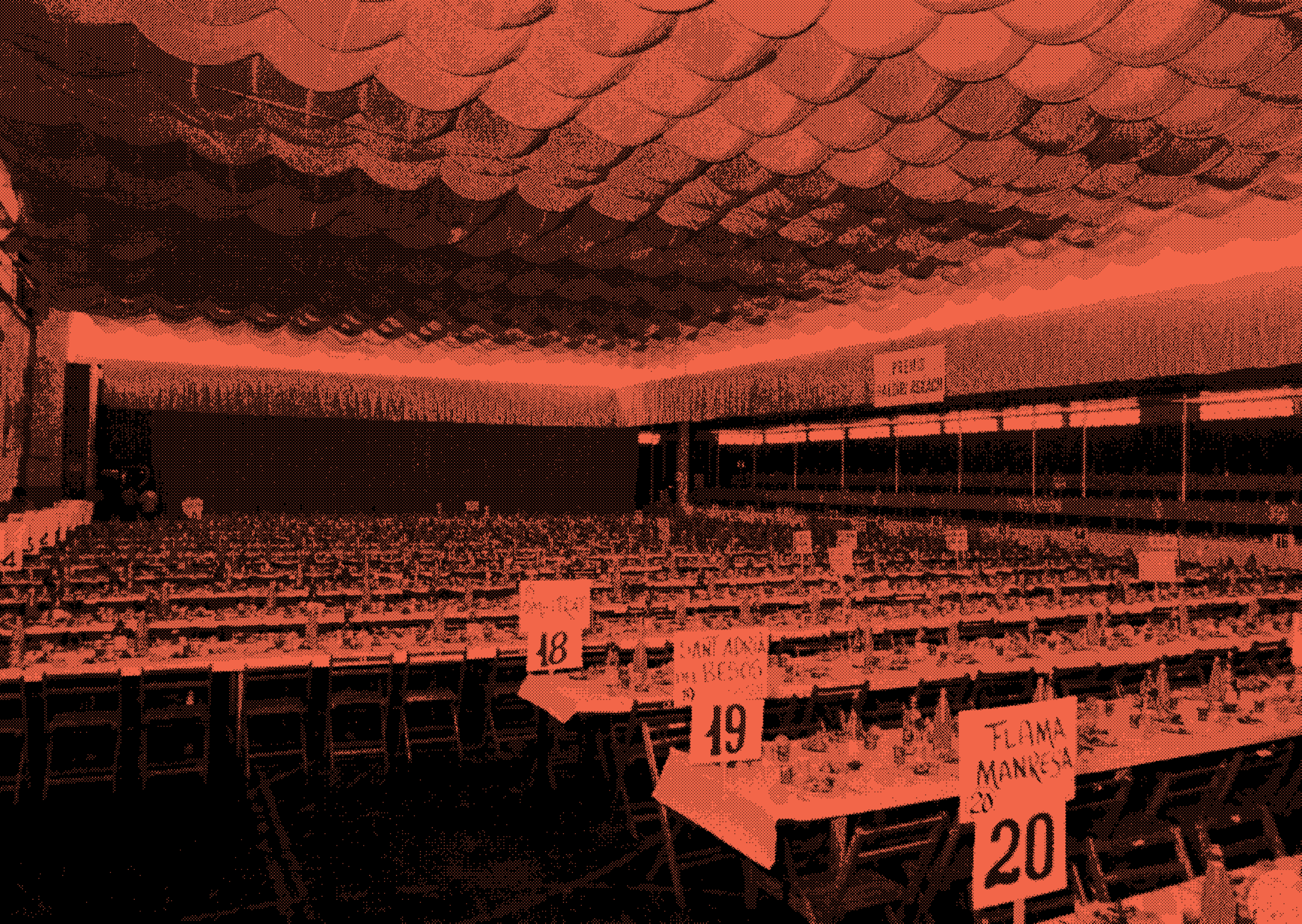
L'altre gran objectiu d'aquell magisteri era formar les noves generacions com a ciutadans actius de la nova democràcia a través de la intervenció de l'alumne en el seu aprenentatge, en la valoració del seu esforç i dels fets. En la responsabilització de la seva pròpia conducta i de la dinàmica de la col·lectivitat a què pertany.

Si seguim l'itinerari que marquen els Premis concedits en aquests trenta anys, ens serà mostrada l'evolució en el temps de les preocupacions, els encerts i els problemes de la normalització lingüística, cultural i democràtica de la societat, de la qual l'escola és reflex. Tot i que mentiríem si no parléssim dels greus entrebancs al País Valencià, a la Catalunya Nord i a la Franja per causes políticoadministratives. I si no esmentéssim les dificultats sociològiques en determinats àmbits a Catalunya, les Illes i al Principat d'Andorra.

Des de fa més d'una dècada, aquesta ruta a través dels Premis mostra l'emergència d'una nova realitat que ha canviat radicalment la societat. Convé donar resposta educativa als nous reptes lligats al procés de globalització, tot i que seria més apropiat anomenar-lo mundialització. No crec que calgui, per conegudes, fer ara una detallada enumeració de les conseqüències socials, polítiques, econòmiques i educatives d'aquesta globalització. La societat i l'educació viuen avui dia una crisi que és expressió d'una etapa de transformació, o de transició, en què les estructures i els valors antics continuen vius i no acaben de desaparèixer i tampoc no són presents del tot els valors nous, que potser tot just s'albiren.

1. Exactament el 42 % de la província de Barcelona i el 38 % a la resta del territori. Dades extretes de CABRÉ, A.: *El sistema català de reproducció*. Barcelona: Proa, 1999, pàg. 181 i seg. Vegeu també l'obra coordinada per la mateixa autora *Immigració. Les onades immigratòries a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Fundació Lluís Carulla, 2007.

PREMIER
ALDE ASSOCI

PREMIER
48

SANT ADRIA
DE BESOGOS
49

FLAMA
MANRESA
20

Altrament, caldrà que esmentem que aquestes profundes mutacions socials han modificat el paper i la composició del magisteri i el professorat. I també han transformat els altres agents tradicionals d'educació i socialització (com ara la família), que estaven ben interconnectats amb l'escola fins fa ben poc. Han sorgit espais i àmbits socials, com el lleure o els mitjans audiovisuals, que tenen una alta eficàcia educadora, moltes vegades des de valors aliens o clarament contradictoris als defensats des de l'escola. No sempre la formació del magisteri i el professorat, inicial o contínua, ha estat capaç d'encarar la crisi que pateix l'educació com a reflex i exponent de la crisi social que vivim. Tot i que ens movem en la paradoxa d'esperar de l'escola la difusió de valors, hàbits i actituds que la societat abandona.

Tampoc no podem deixar d'esmentar el paper que tenen les tecnologies, que són, així mateix, un camp crític per al desenvolupament i l'expansió de la nostra llengua i cultura.

Hi ha qui afirma, amb raó, que la immigració ha estat un dels processos centrals del model de desenvolupament de Catalunya i, a hores d'ara, de la resta dels països de llengua catalana. La demanda de mà d'obra i el secular dèficit demogràfic han comportat una nova fornada immigratòria per cobrir les necessitats del desenvolupament econòmic. Fet que, lògicament, comporta un nou repte per a una cultura com la nostra, mancada dels recursos habituals per acollir de forma eficient la important població nouvinguda d'arreu del món. No és fàcil trobar el camí per fer una educació basada en la reelaboració de la cultura de procedència dels nois i noies immigrants per tal que, sense perdre els orígens, hi hagi una adscripció voluntària i participativa en la cultura i la societat catalanes. Amb la dificultat de no disposar de les competències apropiades per afavorir polítiques que portin a fonamentar un sentiment de pertinença.

Els infants i els joves immigrants viuen un sentiment de doble pertinença nacional. Cal que hi hagi prou sensibilitat i mobilització social per tal que aquesta bilateralitat de referències no mení vers el fraccionament social.

Nogensmenys, ens cal reaccionar davant l'adopció acrítica, per part dels joves immigrants, de la cultura i la llengua dominants a l'Estat pel tracte de subordinació que el català rep, i potenciar que el català sigui la llengua compartida en la relació intercultural. Hi ha alguns indicadors que mostren importants i preocupants factors i dificultats per tal que l'escola pugui acomplir actualment la tasca de normalització cultural i lingüística. Un d'aquests és l'alt grau de castellanització de l'ensenyament secundari en els grans nuclis urbans. De fet, els adolescents simplement reproduïxen les pautes de selecció lingüística dominant a la societat del seu entorn. Fins i tot, més del 60 % del professorat empra el castellà en la relació amb l'alumnat.²

Davant d'aquesta complexa situació necessitem, com mai, el reforçament de la xarxa social que conforma la societat civil. El procés per assolir la normalitat de la cultura i llengua catalanes no serà positiu si no hi ha una interrelació entre una eficaç política de govern i una àmplia iniciativa de la societat civil.

Al cap de trenta anys, doncs, els Premis Baldiri Reixac són tan necessaris, o més, que en el moment de la seva instauració. I, en conseqüència, amb la complexitat actual, la mateixa Fundació Lluís Carulla ha emprès iniciatives per traslladar a altres sectors educatius l'estímul que han representat i representen els Premis Baldiri Reixac. Així s'han creat els Premis Francesc Candel amb l'objectiu de promoure i estimular la integració a la societat catalana de les persones estrangeres immigrades a Catalunya. Aquests guardons premien bones pràctiques que afavoreixin el civisme, la convivència, el coneixement del país, la sensibilització sobre la cultura de la immigració, la participació de dones i joves immigrants, així com una visió positiva de la immigració als mitjans de comunicació.

Pel que fa al terreny del lleure, que tantes possibilitats té per facilitar una educació integral als infants i els joves, s'han instaurat els Premis d'Educació en el Lleure, uns premis que miren de fomentar experiències que ajudin a una positiva socialització, tot afavorint el sentiment de pertinença, l'educació en valors i el coneixement de la cultura i la llengua del país.

Ens trobem en uns moments molts difícils per a la nostra comunitat cultural i lingüística en els àmbits polític, social, demogràfic, cultural, econòmic, jurídic i educatiu, que fan que no siguin pocs aquells que miren amb pessimisme el futur. La seva pervivència és greument amenaçada. Però, tot i així, la llengua i la cultura catalanes tenen prou elements per reaccionar positivament a les greus dificultats que se li oposen. Les actuals generacions, com encertadament deia Josep Puig Salellas, ens trobem en la penúltima cruïlla pel que fa al manteniment de la nostra identitat en l'àmbit social, cultural i lingüístic. El futur depèn de nosaltres. Ara és hora de respondre als reptes amb un consens social entorn d'un projecte comú per assegurar aquest futur i que sigui òptim. Un projecte que ha de discórrer necessàriament per l'educació, entre altres àmbits. Aquesta tasca requereix una acció de govern, però, si se'n vol assegurar l'eficàcia, també demana imprescindiblement una participació i una implicació en aquest objectiu del teixit que conforma la societat civil.

Josep González-Agàpito

2. En aquest sentit, vegeu les recerques sobre els factors crucials de l'evolució de la comunitat lingüística catalana elaborades i publicades per la Xarxa CRUSCAT, vinculada a l'Institut d'Estudis Catalans. Per aquest fet concret, vegeu l'article de VILA, F. X.; GALINDO, M.: "A pas de pardal? Els usos lingüístics entre l'alumnat de secundària a Catalunya". A *Escola Catalana*, núm. 441 (2007), pàg. 27-31.

Als trenta anys
dels Premis Baldiri Reixac

Joan Triadú

Exordi amb el cor a la mà

Com a encapçalament d'una publicació que serà tan límpida com difosa, dedicada a commemorar els respectables trenta anys dels Premis Baldiri Reixac, calia, potser, cercar-ne bonament els orígens, només que fos amb una mínima virtut erudita d'escorcollar el passat. Tanmateix, dit metafòricament, era com remoure una terra agrumollada però encara tendra de tant mirar-la i prou secreta per fer respecte de trepitjar-la. On era l'arrel que se sentia invencible en el seu silenci, sempre a punt del crit? De fet, tot plegat era a tocar. Així el follet que se'ns emporta en tot afany de recerca s'esvaní, com els elfs que inspiraven Marià Manent a Montserrat, i n'aparegué la pedra, picada o en cru i la font de la memòria que en sorgia. Deixeu-me acabar la metàfora i amb ella aquest sobrevolar baix en terreny conegut. D'una banda, un escrit: el titulat sense ambages «Creació dels Premis Baldiri Reixac». Se li pot aplicar la definició del cinema que féu un periodista no pas immortal (la definició) que és allò que quan es projecta ja és un fet.

D'altra banda, hi ha la memòria (no diré pas que sigui «històrica»): un dia el senyor Carulla, sortint d'una de les reunions setmanals «de dinar» que teníem al petit menjador del CIC els dirigents d'Òmnium, em va dir que volia parlar amb «vós», és a dir amb mi. Sobre un projecte, va afegir. De moment em va venir una esgarripança. Però de les «de goig i alegria», amb paraules de Maragall (el poeta). Em vaig posar a la seva disposició, amb les agendes respectives a la mà, i vam quedar que ell vindria al meu despatx de direcció de l'Escola Thau, en la qual tenia néts, va dir. Era un argument per vèncer la meua resistència a fer-lo desplaçar i a «rebre» jo el senyor Carulla. Va acabar amb les meves reserves (que no eren per la meua part protocol·làries, sinó més aviat preventives) dient que una escola era el lloc més indicat per parlar del tema. Val a dir que jo tenia notícia que el senyor Carulla en preparava alguna. És a dir una iniciativa personal, d'abast col·lectiu, patriòtic amb nota, però preparada segons els seus mètodes i en petit equip, d'infatigable dedicació (per part seva en primer lloc) i fins al darrer detall. La meua part d'experiència era el bibliobús de Cultura en Ruta (nom que va sortir de mi, per lingüísticament irrellevant), per al qual fixàrem el què i el com de la maqueta, per exemple! Ah! Si tots els caps de brot del nostre deler comú s'hi fessin així! Vaig intentar trobar en Tremoleda. La meua alarma era ben justificada. La confiança que se'm feia havia de durar vint-i-cinc anys.

El Nadal de 1976, la felicitació que trametia per les festes la Fundació Carulla-Font als sortosos receptors –adreçada en nom de Lluís Carulla i Canals i Maria Font i Bernaus i fills als seus amics– anunciava en els preliminars, com fora de context, la creació dels Premis Baldiri Reixac, amb el subtítol de «Concurs escolar de llengua i cultura dels Països Catalans».

Amb un tiratge aquell any (el desè de les Nades) de vint-i-quatre mil exemplars i amb més de cent pàgines de text –dedicades, gairebé totes, a exaltar la figura de Jaume I, el Conqueridor, en el VII centenari de la seva mort–, l'aparició d'una iniciativa pedagògica tan important no podia passar per alt, tant pel seu sentit com pel seu abast, al món de l'ensenyament. En tots dos aspectes responia amb amplitud i amb profunditat a un anhel força general, encara que no prou ni de bon tros, de catalanització de l'escola. Heus ací l'aspiració més noble de la nació i l'expressió més simple i alhora més cabdal del sentiment de pàtria.

Perquè el fet que una llengua no sigui llengua de l'escola la fa una llengua esclavitzada, és a dir, inerte; encara més, destinada a ignorar-se ella mateixa i a arribar a sotmetre's sense adonar-se que se sotmet. Esdevé així una versió condicionada de la seva existència com a mitjà d'expressió genuí, exclusiu i incomparable d'un grup humà. És, doncs, evident que llengua i escola són inseparables. Altrament ni l'una ni l'altra s'ajusten a allò que, com si fossin un sol ésser, els correspon de fer, és a dir, perdurar en l'art i el saber d'educar.

Des de Baldiri Reixac i de la publicació de les seves *Instruccions*, l'any 1749 (efemèride que fou celebrada a la XXIII edició de la Nadala) fins a la transcendental entrada en joc de l'obra de Pompeu Fabra –«geni ordenador de la llengua catalana», segons l'encertada definició del seu eminent deixeble Aramon i Serra–, l'escola ha hagut d'esperar, per causes derivades molt directament de l'opressió i de la violència exercides des del poder, que li fos reconeguda la seva simbiosi natural amb la llengua catalana.

Encara calia, en aquest llarg però mai no aturat recorregut, que res no ens desviés del camí. Per això vull citar el que escriví Carles Riba al pròleg de la segona edició del *Diccionari Fabra* –revisat a la baixa per la censura governamental i amb la sola supressió al dit pròleg dels mots «il·lustre filòleg» referits a Pompeu Fabra–, ja al primer paràgraf: «Exhaurit feia temps, la seva absència [del *Diccionari*] del mercat carregava o desorientava l'esforç dels escriptors responsables de les noves promocions; d'una manera més inquietant, donava comoditats per a idees errònies, no ja solament sobre les finalitats que aquest diccionari servia, sinó més, sobre el que ha d'ésser i el que pot ésser *hic et nunc* una llengua comuna escrita.»

¿Cal ni tan sols preguntar-nos si hi ha un altre procediment per assolir aquest indispensable objectiu que no sigui el d'allò que a les societats modernes ha esdevingut gairebé una forma de vida, és a dir l'escola i els seus mètodes i els continguts de l'aprenentatge? Riba mateix, en un altre moment, havia qualificat de «noblement folia» l'empresa de «tornar –deia– el català a la seva antiga categoria d'idioma de cultura». Si es tractava d'una folia, si no de tot un poble, sí almenys de la seva minoria dirigent, calia no oblidar que si, com ha estat dit, la noblesa obliga, «la folia –afegia Riba– segurament obliga més».

Jo no diria pas, però, que la creació fa trenta anys dels Premis Baldiri Reixac respongués al mateix tipus d'impuls immediat, tot cor, de tantes i tan nobles empreses destinades a contrarestar els efectes de la persecució, de l'abandó, del menyspreu i de l'opressió, de què ha estat objecte en un grau o altre, fins a avui mateix, des de fa segles, la nostra llengua. No, els Premis Baldiri Reixac es distingeixen justament pel seu caràcter d'admirable premeditació, gairebé «institucional», podríem dir. No eren uns premis convocats: eren instituïts i finançats, amb autoritat de rang històric i per a la totalitat de l'àmbit geografolingüístic. L'ur voluntat de servei se sentia amb poders per comprometre's a exercir-se, armada pel tramut econòmic de la construcció, des dels mateixos fonaments.

Sí, hi havia cor; però en la idea predominava la ment. Una ment il·lustre que no solia oblidar mai la vera capacitat de fer possible un determinat propòsit i d'arribar, des de lluny, fins a la més minuciosa i delicada proximitat de cada peça de fons de la construcció. Ben a punt, només calia, tot seguit, prémer l'espatlla amb la mà familiar, de tants anys afirmada, perquè la creació prengués vida i es pogués reïar de col·laboradors fidels i eficaços. Si he parlat de premeditació, he restat a una prudent distància de la preparació real (llargament estudiada) dels premis. I si he esmentat una ment, no es podia tractar d'altra que la del senyor Lluís Carulla, potser l'únic dels agents del gremi o, com digué Salvador Espriu, de la «congregació», que sabia en tot moment fer –en perfecta progressió des de l'inici– que un propòsit passés de la visió prèvia, teòrica, a la realitat posterior, amb la seva continuïtat quotidiana. Posades a les seves mans, no se li esmunyien mai al senyor Carulla les idees que li venien o li arribaven. Ara, jo, com a mestre de minyons, diria, tot i tenir present de prop i força bé alguna altra acció seva, que els Premis Baldori Reixac són la seva obra mestra. No sols perquè han perdurat trenta anys sense deixar de créixer, sinó perquè en la seva impressionant continuïtat són encara, com el primer dia, un singular i únic recordatori de la imperiosa necessitat de què es parla a la segona ratlla de l'escrit de presentació i l'anunci dels Premis.

Aquest escrit enllaça en línia directa amb la personalitat i l'obra del mateix Baldori Reixac, la qual respon a aquella «Continuïtat pedagògica catalana durant els segles XVIII i XIX», segons el títol de l'obra de l'enyorat i erudit especialista Jordi Verrié, autor d'un «tempteig cronològic» de les edicions de Reixac, del qual dedueix el que anomena «un llarg mestratge normal». En aquest sentit, la convocatòria inicial de creació dels Premis començava amb un sentit record de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, de la qual diu que és «inoblidable i benemèrita»; s'hi esmentava, a més, amb justesa, que satisféu en part, mentre pogué, les necessitats de l'escola catalana, aquella que el seu profeta, el mestre Flos i Calcat, havia fet precedir amb la seva «Agrupació» i sobretot, en la pràctica, obrint la primera escola del tot catalana, de llengua i d'ensenyament de les matèries de treball, el Col·legi Sant Jordi (1898-1938), al qual proveï de llibres de text en versions originals –Josep M. Ainaud ho remarca a la Nadala 1999 *Pedagogia a Catalunya*–, com *El primer llibre dels nois*, una *Geografia de Catalunya* (1896) i altres. Bé, però els Premis Baldori Reixac no sols s'estiren cap al passat mai no interromput del tot, i així afronten el present i s'asseguren el propi esdevenidor.

Ja s'ha vist. «Si tots els vint-i-dos mil catalans que reben la Nadala (que aquest any té un cost estricte de 148 pessetes) –llegim a la Nadala de l'any 1976– col·laboressin als Premis Baldri Reixac, aquests premis disposarien de tres milions de pessetes anuals.» La primera convocatòria tingué efecte l'any següent, per al curs 1978-1979, i si no assolí a poder ser dotada per la quantitat esmentada, la ultrapassà amb escreix dos anys després, i ja no ha parat d'augmentar. El senyor Lluís Carulla havia obert pas així a un mecenatge popular (o col·lectiu, més ben dit) amb el qual creava consciència. En primer lloc, consciència de la necessitat de fer efectiva tota una tradició pedagògica, per a la qual calia un seriós estimul, enfront de la inèrcia que, malgrat l'arribada de la llibertat progressiva de catalanització de l'ensenyament, imperava escandalosament en la realitat escolar catalana, com si gairebé no hagués canviat res.

Aquesta desesperant situació es manifestava subreptíciament o bé d'una manera fins i tot programàtica, en nom de la composició social de l'entorn, en l'adopció d'aquell bilingüisme escolar que prou bé havia descrit i anatematitzat Alexandre Galí, en primer lloc, i altres estudiosos que havien hagut d'afrontar situacions com la nostra.

Veient i preveient aquests i diversos altres condicionaments, el senyor Carulla no dubtà gens a confiar en la Delegació d'Ensenyament Català d'Òmnium Cultural –com assenyala el «decret» de creació dels Premis, al text del qual em refereixo amb veritable reverència–, entitat que ell coneixia prou bé, la qual d'anys treballava en l'organització de cursos de català i alhora, és clar, en la formació de professors. Aquestes tasques havien estat iniciades en temps dels més dificultosos, abans, doncs, que es pogués pensar en una organització de cobertura i en una expansió com la que la JAEC (per a la titulació de professors) i la DEC dugueren a terme quan aconseguiren fer arribar el català unes hores setmanals a milers d'alumnes. La DEC tenia, inequívoc, el concepte de llengua única, el català, per a l'ingrés al parvulari i, a continuació, una progressiva introducció del castellà i altres llengües en hores lectives i l'ús del català en totes les matèries de la vida escolar.

Aquesta orientació ha estat fonamental per als Premis. Després vingueren les disposicions que, amb l'Estatut i amb la voluntat dels encarregats d'aplicar-lo, assenyalaren al Principat un camí de recuperació plena, justa i lògica de la nostra llengua i de fer que, com diu l'«ordre» de creació, «tots els infants, nois i noies –sense oblidar les escoles i els respectius mestres–, dels Països Catalans hi concorreguessin en llengua principalment, en història, en geografia, en literatura i en cultura catalana».

La Fundació (dita aleshores Carulla-Font) s'embranchava en un projecte sense precedents reals entre nosaltres. En realitat es precedia ella mateixa. En efecte, feia deu anys que es repartia la «Nadala Carulla», a fi d'any, com a obsequi, a tots els socis d'Òmnium Cultural. Un nombre d'exemplars, perquè no fos dit, anaven a preu de cost a les llibreries i un miler se l'emportava per tot Catalunya l'autobús llibreria itinerant Cultura en Ruta, idea i realització, com he dit, del senyor Carulla. A partir de 1977, coincidint amb un canvi històric «de les nostres circumstàncies nacionals», i invocant Prat de la Riba, calia dir també de la Nadala que «d'una pesseta en faci cinc»; és a dir, que financii a consciència la vida pròpia, mentre continua el suport de la Fundació amb la inversió que convingui per a la continuïtat de les Nadales.

La proposta s'adreça als qui de debò senten allò que de temps, amb més o menys secreta convicció, els conjura. Des del moment de la seva creació els Premis es basen en una proclama de la mena d'un cartell característic per a una situació excepcional: «I tu, què has fet per Catalunya?» Però el senyor Carulla hi creia, en el que es proposava. Tenia fe no només en el despreniment generós i en el patriotisme, sinó també en la intel·ligència de les més de vint mil persones a les quals demanava que es posessin la mà al pit. Gest que no és gaire diferent del que he fet jo en aquest escrit (d'homenatge, record, mítica semblança) posant-me des del començament la mà al cor.

Joan Triadú

Els Premis Baldiri Reixac han estat possibles gràcies a l'esforç i al compromís generós de moltes persones, a les quals la Fundació Lluís Carulla vol expressar en aquesta commemoració el seu agraïment profund. D'una manera singular vol fer constar la gratitud envers els membres del jurat, que, amb la seva dedicació i amb el seu esperit exigent, han prestigiats aquests guardons. De la mateixa manera, la Fundació vol deixar testimoni del seu reconeixement cap a totes les persones que amb les seves aportacions han fet realitat la dotació econòmica dels guardons durant tots aquests anys. Finalment, vol agrair el suport de les institucions públiques, especialment el Departament de la Presidència i el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de l'Espluga de Francolí. I també el treball realitzat pels membres dels successius equips de la Fundació i per les persones que des del Casal de l'Espluga de Francolí i des d'altres entitats han prestat el seu suport a l'organització dels premis, incloent-hi Òmnium Cultural i la seva revista *Escola Catalana*.